

но, що накопичення виробничих запасів, товарів і готової продукції на складах призводить до скорочення виручки від реалізації, а брак обігових коштів, в свою чергу, впливає на збільшення боргових зобов'язань.

Третій фактор в основному визначає динаміку фінансового результату від звичайної діяльності, розмір якого залежить від приросту кредиторської заборгованості.

Отже, факторне групування фінансових потоків за трьома головними компонентами пояснюється ступенем участі їх в фінансово-господарській діяльності. Так, до першого фактора віднесено основні фінансові потоки, що характеризують виробничий процес підприємства. Фінансові потоки другої компоненти є похідними від обсягу виробництва та реалізації продукції, а також виступають продовженням обігу фінансових ресурсів першої групи. Третій фактор можна охарактеризувати як результуючий, оскільки в основному він визначає динаміку фінансового результату від звичайної діяльності.

Таким чином, головною ознакою погіршення фінансового результату від звичайної діяльності є зростання кредиторської заборгованості, яке відбувається на фоні падіння обсягів реалізації продукції, непропорційного збільшення складських запасів відносно обсягів виробництва продукції та зростання дебіторської заборгованості. Додатково знижує рентабельність виробництва випереджаюче зростання матеріальних витрат, оскільки їх навантаження вище за товарний випуск. Цей фактор викликаний зростанням цін на матеріали.

Запропонована послідовність реалізації етапів оптимізації руху фінансових ресурсів сільськогосподарських підприємств та розроблені методичні рекомендації щодо їх здійснення дозволяють збалансувати розподіл фінансових ресурсів для отримання максимального прибутку та збереження сприятливого рівня платоспроможності та скоординувати зусилля керівництва підприємства стосовно удосконалення організації формування та використання фінансових ресурсів. Це в кінцевому рахунку буде сприяти підвищенню фінансової безпеки підприємства.

Використана література:

1. Бланк И. А. Управление финансовой безопасностью предприятия / И. А. Бланк. - К.: Эльга, Ника-Центр, 2004. - 308 с.
2. Горячева К. С. Финансовая безопасность предприятия. Суть и место в системе экономической безопасности / К. С. Горячева // *Економіст*. - 2003. - № 8. - С. 65-67.
3. Козаченко А. В. Экономическая безопасность предприятия: сущность и механизм ее обеспечения / А. В. Козаченко, В. П. Пономарев, А. Н. Ляшенко. - К.: Либра, 2003. - 280 с.

УДК 347.776

Ю.С. Мельниченко

**ЗМІСТ СУБ'ЄКТИВНОГО ПРАВА
НА КВАЛІФІКОВАНЕ ЗАЗНАЧЕННЯ
ПОХОДЖЕННЯ ТОВАРУ**

Здійснюється правовий аналіз та комплексне дослідження правових норм, які регулюють використання виключних прав на кваліфіковане зазначення походження товару, та практики їх застосування. В результаті дослідження запропоновано визначення поняття "зміст виключного права на кваліфіковане зазначення походження товару" у відповідності до обраного методологічного розуміння їх правової природи.

Ключові слова: *кваліфіковане зазначення походження товару; виключне право; зміст виключного права; майнові права; засоби індивідуалізації; право використання.*

Осуществляется правовой анализ и комплексное исследование правовых норм, которые регулируют использование исключительных прав на квалифицированное указание происхождения товара, и практики их применения. В результате исследования предложено определение понятия "содержание исключительного права на квалифицированное указание происхождения товара" в соответствии с избранным методологическим пониманием их правовой природы.

Ключевые слова: *квалифицированное указание происхождения товара; исключительное право; содержание исключительного права; имущественные права; средства индивидуализации; право использования.*

A legal analysis and complex research of legal norms, which regulate the use of absolute titles on the skilled pointing of origin of commodity, and practices of their application, is carried out. As a result of research determination of concept "Maintenance of absolute title on the skilled pointing of origin of commodity".

Key words: *pointing of origin of commodity is skilled; absolute title; table of contents of absolute title; property rights; facilities of individualization; right for the use.*

Питання правової охорони кваліфікованого зазначення походження товару є надзвичайно важливим та актуальним для України. Адже оборотоздатність цього нематеріального об'єкту полягає в інформаційному змісті. Інформаційний зміст є цінним тоді, коли використання кваліфікованого зазначення походження товару дозволяє отримувати корисний ефект, а тому володіння ним (виключне, монопольне) приносить ті або інші вигоди. Споживачі сприймають кваліфіковане зазначення походження товару не тільки як засіб індивідуалізації місця походження товару, а і як показник певного рівня якості, особливих властивостей товару.

Можна стверджувати, що кваліфіковане зазначення походження товару стимулює попит на певний товар того або іншого виробника, при цьому підвищуючи ціну товару, що реалізується, в порівнянні з аналогічними товарами, які не марковані таким позначенням. Використання кваліфікованого зазначення походження товару є одним із способів конкурентних дій, які надають господарюючому суб'єктові переваги на ринку перед контрагентами, які не мають виключних прав на такі засоби індивідуалізації товарів. Виконуючи завдання залучення споживчого попиту, кваліфіковане зазначення походження товару є носієм ділової репутації

правоволодільця і набуває властивостей нематеріальних активів виробника, в деяких випадках перевершуючи за вартістю усі інші його активи.

Крім того, використання кваліфікованого зазначення походження товару захищає також і інтереси споживачів, покращуючи останнім вибір певного товару завдяки його рекламній функції. Саме тому неправомірне використання кваліфікованого зазначення походження товару третіми особами завдає шкоди як і споживачам, так і особам, яким належать виключні права.

Метою даної статті є правовий аналіз та комплексне дослідження правових норм, які регулюють використання виключних прав на кваліфіковане зазначення походження товару, та практики їх застосування. В результаті дослідження спробуємо запропонувати визначення поняття "зміст виключного права на кваліфіковане зазначення походження товару" у відповідності до обраного методологічного розуміння їх правової природи.

Окремі питання, пов'язані з зазначеною проблематикою є сферою наукових інтересів низки цивілістів, серед яких Г. Е. Авілов, Г. Андрощук, М. І. Архіпова, В. В. Голофаєв, С. Горленко, В. А. Дозорцев, В. І. Жуков, А. І. Камінка, В. О. Калятін, А. О. Кодинець, В. М. Крижна, А. П. Сергєєв, В. М. Сергєєв, С. В. Усольцева, М. А. Федотов, та інші.

Дослідження та визначення змісту суб'єктивного права на кваліфіковане зазначення походження товару, як засобу індивідуалізації був би неповним без з'ясування правової природи виключного права, тим більше що і з цього питання в науці не має єдиної точки зору. Фактично усі висловлення з цього питання можна умовно розділити на дві групи. До першої входять теорії, де на першому місці є заборонна функція виключного права. Найбільш яскравим прихильником цієї групи є А. А. Піленко. До другої групи входять теорії, які розкривають зміст виключного права через позитивну правомочність використання. У числі представників цих теорій І. Ф. Шершеневич, В. А. Дозорцев, а також багато сучасних вчених.

А. А. Піленко стверджував, що право на результат творчої діяльності є інститутом цивільного права і полягає в можливості забороняти третім особам використовувати такий об'єкт, що охороняється, "позитивная же возможность фабрикации есть не юридическое понятие, а экономическая функция правового института" [8, с. 139]. Таке розуміння виключного права тільки через правомочність заборони не відображає повноцінно суті результату інтелектуальної (творчої) діяльності і засобів індивідуалізації як об'єктів цивільного обігу. Виключність – це не належність права лише одній особі, а закріплення прав за особами, які визначені у законодавстві. Саме тому в літературі і законодавстві знайшла віддзеркалення позитивна функція виключного права, що полягає в можливості монопольного використання об'єкта правоволодільцем, санкціонованою державою на певний термін і на певній території [9, с. 34].

Для охорони права на кваліфіковане зазначення походження товару

наявність творчості не вимагається [5, с. 40]. Відносно засобів індивідуалізації авторство взагалі не встановлюється, тому ніяких особистих немайнових прав, заснованих на праві авторства, не виникає, а правоволодільцем є особа, яка першою зареєструвала або почала фактично використовувати в своїй господарській діяльності, чи здійснила певні підготовчі дії для використання позначення.

Спірним на сьогоднішній день також є питання про можливість включення до складу виключних прав особистих немайнових прав. Хоча зазначене питання є предметом окремого дослідження, але дозволимо собі виділити дві основні точки зору з цього приводу. А саме: виключні права розглядаються або як сукупність особистих немайнових прав і майнових прав на об'єкт інтелектуальної власності [6, с. 19], або розглядаються тільки як майнові права [5, с. 47].

Визначення виключного права як права з майновим характером обумовлено його економічним змістом. Якщо розглядати виключне право як легальну монополію, що забезпечує введення нематеріального об'єкту в цивільний обіг, то зміст такого права дійсно буде майновим. Оскільки саме сенс встановлення режиму виключного права полягає в можливості забезпечити правоволодільцеві можливість отримання вигоди від використання засобу індивідуалізації в господарському обігу, виключаючи при цьому третіх осіб.

В зв'язку з цим ще Г.Ф. Шершеневич стверджував, що мета юридичного захисту полягає у наданні певним особам виключної можливості здійснення певних дій, із заборонаю всім іншим здійснювати аналогічні дії [7, с. 333]. При цьому виключне право на результати творчої (інтелектуальної) діяльності розглядається вказаним автором як право з майновим характером.

На підтвердження цієї думки, необхідність розділення виключних прав і особистих немайнових прав знайшла відображення і в чинному законодавстві України. Виключне ж право, вказане в ст. 503 ЦК України, ст. 17 Закону України "Про охорону прав на зазначення походження товарів", розкривається через правомочність використання, тобто має майновий зміст. Саме тому навіть прихильники подвійної природи виключного права вважають, що право на засоби індивідуалізації по своїй суті є тільки виключним правом майнового змісту. Реалізація права на кваліфіковане зазначення походження товару - це не безпосередній доступ до матеріального об'єкта, а лише здійснення права на певну діяльність, що тільки на наступному етапі може привести до одержання прибутку.

Право на використання кваліфікованого зазначення походження товару виникає після здійснення державної реєстрації, тобто діє від дати наступною за датою їх реєстрації. Виключні права на кваліфіковане зазначення місця походження товару передбачено ч. 4 ст. 17 Закону України "Про охорону прав на зазначення походження товарів", які полягають

в наступному:

а) правоволоділець може використовувати зареєстроване кваліфіковане зазначення походження товару. Використанням зареєстрованого кваліфікованого зазначення походження товару визнається: нанесення його на товар або на етикетку; нанесення його на упаковку товару, застосування у рекламі; записі на бланках, рахунках та інших документах, що супроводжують товар.

б) правоволоділець може вживати заходи щодо заборони використання кваліфікованого зазначення походження товару особами, які не мають на це права;

в) правоволоділець може вимагати від осіб, що порушили його права, припинення цих порушень і відшкодування матеріальної та моральної шкоди у встановленому законом порядку.

Надаючи праву на засоби індивідуалізації і правам на результати інтелектуальної, творчої діяльності однакову властивість виключності, потрібно проводити між ними чітку відмінність. Результат інтелектуальної, творчої діяльності стає об'єктом цивільних прав через факт його створення за умови вираження в об'єктивній формі, засіб індивідуалізації як об'єкт прав виникає через необхідність відрізнити (індивідуалізувати). Хоча законодавець і відніс право на кваліфіковане зазначення походження товару до виключних майнових прав (традиційне виключне право передбачує монополію на використання за однією особою), але встановив можливість належності прав на один об'єкт за декількома особами, причому усі вони можуть заявляти вимоги до порушників [5, с. 64]. Правоволоділець права на кваліфіковане зазначення походження товару не може заборонити цим особам використовувати тим самим чи тогочасним (аналогічним) зазначенням, якщо вони отримали таке право в передбаченому законом порядку.

Можна з впевненістю констатувати, що право на кваліфіковане зазначення походження товару є не "абсолютним" виключним (монопольним) право а "відносним".

Так, ст. 9 Закону України "Про охорону прав на зазначення походження товарів" встановлено, що право на реєстрацію мають особа чи група осіб, асоціації споживачів, установи, що мають безпосереднє відношення до вироблення чи вивчення відповідних продуктів, виробів, технологічних процесів або географічних місць. Крім цього право на використання зареєстрованого кваліфікованого зазначення походження товару, за умови реєстрації цього права, мають виробники, які в географічному місці виробляють товар, особливі властивості, певні якості чи інші характеристики якого відповідають тим, що внесені до державного Реєстру.

Тобто право на реєстрацію кваліфікованого зазначення походження товару може виникнути у декількох осіб на підстав обставин, які пов'язані з виробництвом у певній місцевості товару, особливі властивос-

ті якого визначаються характерними для даного географічного об'єкта природними умовами і (чи) людськими чинниками. Як справедливо зазначив В.А. Дозорцев, приналежність такого права до виключних прав прямо встановлено міжнародними конвенціями, які є обов'язковими для країн-учасниць. Способи захисту такого права такі самі, як і для володільців традиційних виключних прав. Особливість їх полягає не у запереченні виключного характеру, а у виділенні нового різновиду виключних прав [5, с. 65]. Таке право належить виключно правоволодіцям, які можуть самостійно використовувати об'єкт будь-яким чином, але в межах законодавства. Особи, які не є правоволодіцями не можуть використовувати зареєстроване кваліфіковане зазначення походження товару.

Як відзначав В.А. Дозорцев, зміст виключного права полягає у двох можливостях - використання та розпорядження. Але об'єктом використання є сам результат, а об'єктом розпорядження - право на нього, право його використання. Правоволоділець може самостійно здійснювати використання об'єкта права інтелектуальної власності, йому не потрібно забороняти використання третім особам, це прямо заборонено законом [5, с. 121].

Право використання полягає в можливості правоволодільца монополюсно здійснювати дії з комерційної експлуатації об'єкту, що приносить майнову вигоду, і заборони всім третім особам здійснювати такі дії без дозволу правовласника. Видача правоволодільцем таких дозволів є розпорядження цим правом, що є структурним елементом права використання. Право розпорядження виключним правом має дві форми: відчуження права використання, тобто повна передача його іншій особі, з припиненням прав колишнього правоволодільца, і видача дозволу (ліцензії) на таке використання, коли правоволоділець зберігає свої права, хоч би частково [5, с. 48].

Стосовно кваліфікованого зазначення походження товару, його правоволоділець не може надавати права на використання позначення іншим особам. Також правоволоділець не може здійснити передачу майнових прав на кваліфіковане зазначення походження товару (поступку права). Кожен, хто бажає використовувати таке позначення, повинен самостійно подати заявку до

Державного департаменту інтелектуальної власності. Якщо правоволоділець не бажає в подальшому використовувати кваліфіковане зазначення походження товару, то він подає заявку до Держдепартаменту про відмову від права на використання цього зазначення. Право припиняється з дня офіційної публікації відомостей про це. Також право на кваліфіковане зазначення походження товару може припинитися у разі ліквідації юридичної особи або смерті фізичної особи, що є власником свідоцтва; у разі втрати характерних для даного географічного місця умов і можливостей виготовлення товару, описаного в Реєстрі, а також

визнання цього зазначення видовою назвою товару; у разі несплати збору за продовження строку дії свідоцтва. Право припиняється з першого дня дії наступного строку, за який збір не сплачено [3].

При визначенні змісту права на кваліфіковане зазначення походження товару потрібно враховувати і їх нематеріальну природу. З нематеріальними об'єктами справа йде по-іншому, ніж з матеріальними. Для їх використання жодного фізичного володіння не потрібно. Немає фізичної амортизації, можлива лише моральне зношення. На перший план виходить не фізичне володіння об'єктом, як необхідна умова використання, а самий акт використання. Тобто об'єктом обороту є кожен окремих акт використання. Для багаторазового використання нічого нового повторно створювати або набувати не потрібно. Вже створений об'єкт може використовуватися як завгодно та багато раз.

Зміст виключного права на кваліфіковане зазначення походження товару включає наступні можливості:

а) **правомочність на власні дії**: використовувати кваліфіковане зазначення походження товару; вносити зміни в реєстрацію кваліфікованого зазначення походження товару; використовувати при вживанні кваліфікованого зазначення походження товару попереджувальну маркування; відмовлятися від правової охорони кваліфіковане зазначення походження товару для інформації про те, що це зазначення зареєстровано в Україні.

Вказане маркування виконує як рекламно-інформаційну, так і правову функції. З одного боку, воно дозволяє певним чином виділити кваліфіковане зазначення походження товару серед інших видів позначень, якими маркується товар або його упаковка (символи управління, експлуатації, зберігання, транспортування і тому подібне). Завдяки такому "відособленню" увага споживачів акцентується на особливій природі позначення, спонукаючи їх до з'ясування змісту цього маркування і сприяючи тим самим кращому запам'ятовуванню його. Крім того, вживання попереджувального маркування свідчить про наявність виключних прав на зазначення і тим самим підтверджує його певну оригінальність, є додатковим рекламним засобом як і позначення, так і маркованих ним товарів, що сприяє підвищенню репутації (престижу) виробника (правоволодільця) в очах споживачів його продукції [6, с. 584].

Особа, якій належить виключні права на кваліфіковане зазначення походження товару повинна використовувати таке позначення в своїй господарській діяльності пов'язаній з виробництвом та реалізацією товарів. На відміну від торговельної марки будь-яких санкцій у вигляді дострокового припинення права на кваліфіковане зазначення походження товару за невикористання протягом певного терміну чинним законодавством України не передбачено.

б) **правомочність перешкоджати неправомірному використанню**

(право на чужі дії): вимагати від осіб, які не мають свідцтва про право на використання зазначення не використовувати його на території України; вимагати від осіб припинення використання зазначення, якщо цей товар не походить із зареєстрованого для цього зазначення географічного місця, навіть якщо справжнє місце походження товару або географічне зазначення його походження використовується у перекладі або супроводжується словами: "вид", "тип", "стиль", "марка", "імітація" тощо; вимагати припинення використання від осіб тотожного зареєстрованому зазначенню відносно товарів, однорідних товарам, для яких зазначенню була надана правова охорона, якщо таке використання вводить в оману споживачів щодо походження товару та його особливих властивостей або інших характеристик, а також для неоднорідних товарів, якщо таке використання завдає шкоди репутації зареєстрованого зазначення або є неправомірним використанням його репутації; вимагати припинення будь-якого іншого неправомірного використання кваліфікованого зазначення походження товару, в тому числі забороняти таке використання.

в) **правомочність у вигляді вимоги:** вимагати в судовому або адміністративному порядку припинення порушення права на кваліфіковане зазначення походження товару; вимагати в судовому чи адміністративному порядку припинення дій, що створюють загрозу порушення права на кваліфіковане зазначення походження товару; вимагати в судовому порядку стягнення збитків, заподіяних незаконним використанням кваліфікованого зазначення походження товару товарного знаку; вимагати в судовому порядку публікації судового рішення з метою відновлення ділової репутації правоволодільця; вимагати в судовому порядку усунення (видалення) за рахунок порушника з товарів, етикеток, упаковок незаконно використовуваного кваліфікованого зазначення походження товару або схожого з ним до ступеня змішування позначення, а в деяких випадках знищення за рахунок порушника вказаних об'єктів; вимагати в судовому порядку вживання інших заходів, направлених на відновлення становища, що існувало до порушення права на кваліфіковане зазначення походження товару; вимагати в судовому порядку замість стягнення збитків виплати грошової компенсації у встановлених законом розмірах.

В якості висновку, можна зазначити, що система виключних майнових прав на використання об'єктів інтелектуальної власності має постійну тенденцію до розширення. Це відбувається як за рахунок появи нових об'єктів права інтелектуальної власності, так і завдяки розширенню кола правомочностей відносно вже існуючих.

Виключне право на кваліфіковане зазначення походження товару полягає в правомочності вчинення власних активних дій правоволодільцем. А саме, в 1) можливості самостійного використання зазначення будь-яким способом, що не суперечить чинному законодавству; 2) право перешкоджати неправомірному використанню, та вимагати припинення

неправомірного використання. Зміст якого полягає не в фактичній монополії, а в тому, що тільки правоволоділець кваліфікованого зазначення походження товару може вирішувати питання про можливості та способи здійснення права, особливо прав пов'язаних з використанням. Правоволоділець може самостійно здійснити використання кваліфікованого зазначення походження товару, йому не потрібно забороняти використання третім особам, це прямо передбачено законодавством. Особи, які не є правоволодіцями, не мають права використовувати кваліфіковане зазначення походження товару без дозволу правоволоділця.

Правова природа кваліфікованого зазначення походження товару, як засобу індивідуалізації відмінна від природи результатів інтелектуальної, творчої діяльності, що пояснюється наявністю особливих ознак, властивих засобам індивідуалізації, а також особливостями суспільних відносин, що виникають у зв'язку з появою і використанням засобів індивідуалізації в підприємницькій діяльності.

По-перше, реєстрація чи надання права користування кваліфікованим зазначенням походження товарів одній особі не обмежує права інших осіб на реєстрацію їх прав на його використання. По-друге, особа, яка одержала право на користування кваліфікованим зазначенням походження товарів, не може видавати ліцензію на його використання іншим особам. По-третє, володілець свідоцтва на використання кваліфікованого зазначення походження товару не може забороняти (перешкоджати) спеціально уповноваженим органам здійснювати контроль за наявністю в товарі особливих властивостей та інших характеристик, на підставі яких зареєстроване кваліфіковане зазначення походження товару та (або) право на його використання.

Використана література:

1. Міжнародна Конвенція з охорони промислової власності (Паризька конвенція 20 березня 1883 р.). Дата набрання чинності для України – 25.12.1991 р. / Збірник нормативних актів з питань промислової власності / Уклад.: В.О. Жаров та ін.; За ред. В.Я. Петрова, В.О. Жарова. – К.: Вища школа, 1998. – С. 322-355.

2. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р., № 436-IV, який набув чинності 1.01.04 р. / ВВР. – 2003. – № 40-44. – Ст. 356.

3. Закон України "Про охорону прав на зазначення походження товарів" від 16.06.1999 р. № 752-XIV/ ВВР. – 1999. – № 32. – Ст. 267.

4. Гаврилов Э.П. Советское авторское право (Основные положения. Тенденции бытия). – М: Наука, 1984. – 224 с.

5. Дозорцев В.А. Интеллектуальные права: Понятие. Система. Задачи кодификации: Сборник статей / Исслед. центр частного права. – М.: "Статут", 2003. – 416 с.

6. Сергеев А.П. Право интеллектуальной собственности в Российской Федерации Учебник. - М., 2000. - 752 с.
7. Шершеневич Г.Ф. Курс гражданского права. - Тула: Автограф, 2001. - 720 с.
8. Пилипенко А.А. Право изобретателя. - М.: "Статут", 2001. - 688 с.
9. Еременко В. Содержание и природа исключительных прав (интеллектуальной собственности) // Интеллектуальная собственность. - 2000. - № 4. - С. 34.
10. Гражданское право: В 2 т. Том 1: Учебник / Отв. ред. проф. Е.А. Суханова. - 2-е изд., перераб. и доп. - М.: Издательство БЕК, 1998. - 816 с.
11. Результаты Уругвайського раунду багатосторонніх торговельних переговорів: Тексти офіційних документів. - К: Вимір, 1998. - 520 с.
12. Право інтелектуальної власності Європейського Союзу та Законодавство України / За ред. Ю.М. Капіци. - К: Видавничий Дім "Слово", 2006. - С. 292-315, 1104.
13. Калятин В.О. Интеллектуальная собственность (Исключительные права): Учебник для вузов. - М.: Издательство НОРМА (Издательская группа НОРМА-ИНФРА М), 2000. - 480 с.